

JELEN ÉS JÖVŐ

Boros Dezső – Pethő László

A SZERENCSES VEGYÉSZPROFESSZOR – Interjú Holló János akadémikussal –

- Te sok régi ismerősöd szerint tősgyökeres berényinek tartod magad, pedig Szentesen születél.

- Az csak véletlen. Anyai és apai ágon is régi berényi család vagyunk. Apai ágon vasutas család vagyunk. Apai nagyapám is vasutas, sőt vonatvezető volt, tragikus körülmények között halt meg. Téli hóvihárban szállt le a mozdonyvezetőnek segíteni és hirtelen két kocsi közé került, amik összenyomták. Ennek ellenére édesapám is vasutas, pontosabban vasúti mérnök lett, de mivel Berény mellékvonalon, Szentesre került. Ezért születtem én és Andris öcsém is ott. Amikor a húszas évek bélistázása miatt apámat nyugdíjba küldték, visszajött Berénybe. Feri öcsém - aki állatorvos, az Állatorvosok Lapjának főszerkesztője, egyetemi tanár - már Berényben született. Anyai ágon is régi berényi család vagyunk. Anyai nagyapám, Mandl Móric volt az első egyike, akik a homoki szőlőtermesztést meghonosították. Nagykáta felé a neszúri szőlők telepítését ők kezdték. Gyerekkorom nagy része a szőlőben telt, a nyári szabadságot rendszeresen kint töltöttük és csak a vakáció végén jöttünk be a városba.

- Tehát egy mezővárosi paraszti milió határozta meg a neveltetésedet.

- Paraszti és polgári elemek egyaránt megtalálhatóak voltak a család életvitelében. Különösen fontosnak tartották például az idegennyelvek ismeretét. Gyerekkorunktól kezdve tanultunk nyelveket. Ez valahogy benne volt a családban, ezt mindenki lényegesnek tartotta. Anyai nagyanyám zsolnai volt, ahol németül beszéltek. Bennünket gyerekeket Berta "Fräulein", Pap doktor későbbi felesége tanított németül. Akkor

nem lehetett külföldre menni, pénzünk sem volt, de egyszer járt nálunk egy bécsi cseregyerek. Ugyanakkor Jászberényben emigrációban élő egykori cári gárdatisztektől franciául is kezdtünk tanulni. A cári udvarban francia volt a hivatalos nyelv, ezért ők tökéletesen beszéltek franciául.

- *A nyelvtanulási igény egy zsidó család követelménye volt?*

- Berény egész polgársága hasonlóan gondolkodott. A mi családkban hozzátették még: ha nem tanulsz rendesen, nem mehetsz egyetemre. A gyerekkoromban megtanult nyelvek egész életem során elkísértek, segítettek előrehaladásomat. Egyetemista korunkban még a német volt a tudomány nyelve, szakkönyveink is mind németek voltak. A háború után a helyzet megváltozott. A németet egyre kevésbé használták, a francia pedig szinte teljesen kiszorult. Amikor az ötvenes évek közepén professzorként először voltam Németországban, addigra sok mindent elfelejtettem, hiszen hosszú idő óta nem volt gyakorlatom a németben. Akadémiai támogatással kimentem egy kongresszusra. Kint felhívtam az engem meghívó német professzort, de egy szavát sem értettem a telefonban. Ennek ellenére, anélkül, hogy később egy szót is tanultam volna, újra belejöttem a németbe. Kongresszusokra jártam, fokról-fokra előjöttek a gyerekkoromban tanultak. Ma sem tudok olyan fáradt lenni, hogy ne tudjam magam németül jól kifejezni.

Ugyanígy jött vissza a francia is. A negyvenes évek végén sörgyári mérnökként küldtek ki egy francia kongresszusra. Elfogadták egy közleményemet, még miniszteri dicséretet is kaptam érte. Az ötvenes évek közepétől, először jórészt francia tudásom miatt, állandó kapcsolatban vagyok egy nagy nemzetközi szervezettel, amelynek hosszú ideje én vagyok az elnöke.

Azóta azonban az angol nyelv lett egyre inkább egyeduralkodó a tudományban. Ezért a gyerekkori nyelvtanulás után felnőtt fejjel tanultam meg angolul, amit elég jól, de érezhető jászberényi akcentussal beszélek.

- *Térjünk is vissza Jászberénybe. Hol laktatok, hogyan telt a gyerekkorod?*

- A Bercsényi utca 55. szám alatti nagy szürke mészkőház volt a miénk a Nagytemplom után a második utcában. Áll még a ház, most valami elektromossági üzletet nyitottak benne, nagy kapu van rajta. Nagy udvarunk volt, ahol futballoztunk, játszottunk.

Rengeteget olvastunk. Volt egy Dezső nevű ügyvéd nagybátyám, aki csodálatos könyvtárral rendelkezett. Kiváló művészettörténeti és szépirodalmi könyvei voltak. Ha egy modern könyv megjelent, az nála feltétlenül megvolt, mert azt megkaphatta a berényi könyvesboltban. Rendszeresen el is beszélgetett velünk az olvasottakról.

Később kijártunk a Bathó kertbe úszni és teniszezni. A nyarakhoz hozzátartozott a berényi gimnázium cserkészcsapata. Egész kisgyerekkoromtól cserkész voltam. Először Vajtai István tanár úr volt a parancsnok, aki később Szegeden lett némettanár, később pedig Kovács István, a gimnázium hittantanára. Általában a Tisza mellett, vagy fent a Mátrában táboroztunk. Még egyetemista koromban is visszajártam a volt gimnáziumom cserkész táborába. Nagyon sokat jelentett számomra a gyerekekkel való kapcsolat, a baráti kör, a tábortűz melletti éneklés. Nagyon szerettem ezeket a táborokat, nagyon kellemes emlékek maradtak számomra.

- Milyen egyéb emlékeid maradtak a gimnáziumról? Mit adott Neked az alma mater?

- A gimnázium nagyon magas színvonalú intézet volt. Ott volt például Borsányi József, a franciatanár. A Sorbonne-on végzett és csak franciául beszélt velünk. Később Vajda Mihály lett a franciatanár, de ő engem már nem tanított. Ő ma a tudomány doktora, az Akadémia közgyűlésein szoktam vele találkozni. Csodálatos ember volt Gergely Adolf. A tanár úr által vezetett szakkörben, az Aerokörben, kis repülőgép modelleket csináltunk, néha versenyt is nyertünk velük. De talán nem is ez volt a lényeg, hanem az, hogy így megismertük a repülés fizikai törvényeit és ennek a matematikáját. Úgy gondolom, nem kell sokat bizonygatnom, hogy a Műegyetemen milyen fontos tárgyak a matematika és fizika. Nekem alig kellett valamit tanulni, mert olyan erős volt a Gergely által tanított matematika... Korber Ernő tanár úr a református templom melletti házában valóságos botanikus kertet csináltatott velünk. Minden feladatot nekünk, diákoknak kellett végezni. Így megtanultuk a rendszeres munka jelentőségét és így szerettük meg a természetrajzot.

Rendkívül színvonalasan működött az önképzőkör, sok vidám emlékem is van innen. Nem felejttem el, a Herczeg Ferenc 70. születésnapjának tiszteletére rendezett díszülés előkészületeit. Plakátokat rajzoltunk, melyeket különböző kirakatokba tettek ki. Én is rajzoltam egyet és Aba Novák fia, Erdélyi Sanyi bírálta el. Megállapította, hogy "Messziről tetszetős, de közelebről kiderül, hogy bizony nem egy rajz tehetség."

A gimnáziumnak nagyszerű könyvtára volt, délutánjaim nagy részét ott töltöttem.

Mindezekből kiderül, hogy számtalan kedves emlék köt a berényi gimnáziumhoz. Kivéve a tornaórákat. Tériszonyom volt és van is, és a bordásfalra felmászni számomra egy kínszenvedés volt. Atletizálni viszont szerettem, nagyon jó futó voltam. Az október 6-i kegyeleti stafétánál az utolsó években mindig én voltam az utolsó futó a váltóban, ami nagy kitüntetésnek számított. De a többi sportban bizony nagyon ügyetlen voltam.

- Hogyan alakult további pályafutásod? - Akkoriban már sem az egyetemre kerülés, sem a bennmaradás nem volt egyszerű. Minek köszönheted végül, hogy ilyen nagy ívű karriert tudhatsz magad mögött?

- Sok véletlen és szerencse is közrejátszhatott ebben a karrierben. Kitűnő tanuló voltam, így szinte az egész város megmozdult, hogy bekerülhessek a Műegyetemre, hiszen a numerus clausus miatt egyáltalán nem volt biztos a bejutás. Antal István volt akkor az országgyűlési képviselőnk, aki egyébként a Sztójay-kormány minisztere is volt. Ő is mindent elkövetett azért, hogy bejussak. Bekerülésem után végig versenyt futottam az idővel. Kezdődtek a munkaszolgálatok, éreztem, ha nem végzek időben, nem lesz diplomám. Az első két esztendőben így semmi mást nem csináltam csak tanultam. Minden vizsgám jól sikerült, a szigorlatokat is időben letettem. 1940-ben az erdélyi bevonulás idején engem is behívtak, hiába volt meg az egyetemi halasztási engedélyem. Fél évet elvesztettem, de el lehetett intézni az egyetemen, hogy később vizsgázzak. Egy jászberényi tábornok, Selyem Dezső, telefonálgatott az érdekemben a tanulmányi halasztás ügyében, így január közepén leszereltem. A megkapott engedély értelmében egyszerre végeztem el a hetedik és nyolcadik félévet, minden vizsgát letettem. A laborgyakorlatokat külön teljesíthettem, nyáron pedig elkészítettem a szigorlati dolgozatomat. Rövidre fogva, huszonkét éves koromban diplomáztam.

Mit köszönhetek az egyetemnek? Ha nem lettem volna egyetemista, a századommal együtt rögtön kivittek volna Ukrajnába. Erről annyit még, hogy közülük alig egy-két ember jött csak haza. Ráadásul időben végezhettem, ami óriási dolog volt. Akkor a vegyészmérnöki volt a legdivatosabb pálya, hiszen felfutóban volt a magyar gyógyszeripar és a vegyipar. Így alapozódott meg a későbbi szakmai pályafutásom.

- Az egyetem befejezése után viszont életed legkritikusabb és legnehezebb időszaka következett.

- Állandó állásom nem volt. Mezőgazdasági üzemekben, vegyiparnál voltam alkalmi szaktanácsadó. '42-ben ismét behívtak munkaszolgálatra. Megint szerencsém volt, mert mérnökként rögtön irodába kerültem. Gépelni ugyan nem tudtam, de én lettem a géhá (gazdasági hivatal) nemhivatalos főnöke. Itt megtanultam adminisztrálni, ami később, mint vezetőnek nagyon jól jött. Velem együtt szolgált Kádár János Mária (a felvidéki származású később Jan Kadar néven világhírűvé lett Oscar-díjas filmrendező), akivel igen kiegyensúlyozott légkört teremtettünk. Arra törekedtünk, hogy ne csak az irodistáknak, hanem mindenkinek egyformán legyen lehetősége szabadságra menni. Így a körülményekhez képest elfogadható volt a légkör. Szálasi hatalomra jutása után pár héttel megszöktünk. Következett a hamis papírokkal való bujkálás, amit kissé megkönnyített, hogy a katonai adminisztrációból értettem a papírokhoz. Az általam hozott papírokat az ellenállási mozgalom is felhasználta.

- *Öcséd, a mártírhálált halt Holló András aktív részese volt ennek a mozgalomnak. Családod többi tagja is áldozatául esett a szörnyűségeknek.*

- Andris öcsém a Görgey zászlóaljban, a fegyveres ellenállásban vett részt. Statáriális bíróság ítélte halálra tíz társával együtt. Állítom, nem volt kommunista, még ha később azt is próbálták csinálni belőle... Akkoriban minden tisztességesen gondolkodó ember a nyilas világ ellen volt. Feri öcsém, két unokatestvérünk és egy nagybátyám túléltek a munkaszolgálatot és a deportálást.

A család Berényben maradt többi tagját, szüleimet, nagyanyámat, nagybátyáimat először gettóba zárták, majd Auschwitzba deportálták és megölték. Édesanyám 44 éves volt.

- *A sok szörnyűség után számodra mégis egy rendkívüli karrier következett. Kérünk avass be bennünket ennek néhány állomásába!*

- A mi generációnkban óriási pusztítást végzett a háború, nagyon kevesen maradtunk életben. Az induláskor, a háború után borzalmasan legyengült állapotban voltam. Jan Kadar barátom azt mondta nekem: „Mádárkám, menj házá Berénybe, hozd rendbe mágád, utána meglátjuk, mit fogsz csinálni.” Négy év után először mentem Berénybe. Az elhagyott szőlők kezelésével próbálkoztam, beindítottuk a borászatot is. 1946. elején híre jött, hogy mérnököt keresnek a Kőbányai Sörgyárba; jelentkeztem és elvállaltam. Nem kis merészség volt ebben, mert a sör-

főzés külön szakma. A gyárban a labor vezetője lettem. Ekkor nyílt lehetőségem komolyan kísérletezni a maláta enzimekkel és így 1947-ben ebből a témából doktoráltam. Ez sokat számított a későbbi karrier szempontjából. A sörmesterek eleinte nem engedtek közel a termeléshez, hiszen én „csak” vegyészmérnök voltam és nem sörfőző. Később azonban békét kötöttünk és jól együttműködtünk a sörmesterekkel, sőt, én lettem a gyár műszaki igazgatója.

- *Akkor még lehetett doktorálni?*

- Igen. Volt egy szlogen, hogy a tudomány a termelésért és a termelés a tudományért. Hívták a gyárak vezető műszaki embereit az egyetemre, hogy tartsanak előadásokat. Engem is hívtak. Egyik alkalommal az egyik professzorom hívott, hogy a termelésben szerzett gyakorlatomat és tudásomat kamatoztassam az egyetemen. Megfogadtam a tanácsát. 1950-ben avattak egyetemi magántanárrá, majd 1952-ben 33 évesen tanszékvezető lettem a Műszaki Egyetem Mezőgazdasági Kémiai Technológia Tanszékén.

Egyéb tudományos elfoglaltságaim is voltak. Alapító főtktára, később elnöke lettem a Magyar Élelmezéstudományos Egyesületnek, illetve elődjének. Elindítottuk a ma 50. évfolyamánál tartó Élelmezési Ipar című szaklapot, melynek alapító szerkesztője lettem. Bármilyen hihetetlen, már az ötvenes években is el lehetett jutni nemzetközi kongresszusokra. Nyelvi problémáim szerencsére nemigen voltak. Kijutottam Németországba és Franciaországba. Ott kezdtem el nemzetközi tudományos fórumokon szerepelni; a keményítő szerkezetéről, a zsiradékok összetételéről, növényolaj technológiáról értekeztem.

- *Milyen volt a termelés után újra az egyetem?*

- Sok minden ragadt rám a gyárban. Ennek alapján például nem elméleti labor-kémiát tanítottunk, hanem félüzemi körülményeket teremtettünk. Itt arra törekedtünk, hogy a diákok az egyetemen is érzékelhessék az üzemi körülményeket. Ez aztán annyira ismert lett, hogy bécsi diákok jártak hozzánk kötelező gyakorlatra. A gyárakban termelni kell, ott nem lehet a gépekkel játszani. A félüzemben viszont szinte mindent kipróbálhattak a hallgatók. Gyártási technológiákat készítettünk velük, ami szintén új dolog volt. Kis csoportokban tervezték meg különféle élelmiszeripari és biotechnológiai üzemek technológiáját és gazdasági számításokat is végeztek. Kimentek a gyárakba tapasztalatokat gyűjteni, majd az onnan meghívott mérnökökkel együtt vitattuk meg és bíráltuk az elkészült terveket.

Ezeknek az oktatási módszereknek a kidolgozásában valamint egyetemi bevezetésében és a mérnöki szemlélet formálásában nagyon jól tudtam saját korábbi, termelésben szerzett tapasztalataimat hasznosítani.

- Tehát elindult és egyre terebélyesedett az egyetemi karriered. Végül mégis egy akadémiai kutatóintézet igazgatói székébe kerültél.

- 1955 közepétől 1957-ig voltam először dékán a Műegyetemen. Megjegyzem, hogy '56-ig párttag voltam. Hasonlóképpen gondolkodtam, mint sok más haladó nyugati értelmiségi a harmincas évek után, a háború szörnyűségei után ugyanis az elkötelezett baloldaliság nyújtott új reményeket. '56-tal viszont számomra és sokak számára megfordult a világ. Ismeretes, hogy '56 egyik központja a Műegyetem volt, onnan indultak a diákdemonstrációk. Ezért 1957-ben az egész vezetőséget, köztük engem is leváltottak. 1963-ban ismét megválasztottak, és ezt követően kilenc évig voltam dékán. A harmadik ciklus után egyetemi állásom és kutatási területeim megtartásával átkerültem az Akadémia Központi Kémiai Kutató Intézetébe igazgatónak. Az intézetben óriási személyi problémák voltak a vezetők nézeteltérései miatt. Ezért kívülről érkező, elfogulatlan igazgatóval akarták a problémát megoldani. Én alkalmazott kutatással foglalkoztam, így kívülállónak számítottam ebben az elméleti intézetben.

- Mivel foglalkozik ez az intézet, amelyet most már egyértelműen öszszekötnek Veled és munkásságoddal?

- Az itteni munkának három nagy vonulata alakult ki. Egyrészt a szerves-kémiai alap kutatás, ami elsősorban a gyógyszeripar és a növényvédőszer előállítás szempontjából lényeges. Másrészt a fizikai-kémiai alap kutatás, mely a szénhidrogén feldolgozás, a nagyvegyipar számára jelentős. A harmadik ág a makromolekuláris kémia, ami a polimerek előállításánál fontos. Mindezeket elősegíti a nagyműszeres szerkezetkutatás. Ezekben a kutatásokban én menedzserként vettem és veszek részt. Saját tudományos munkám elsősorban a Műegyetemhez köt még ma is. Itt biomérnöki kutatással foglalkozunk, például szennyvíztisztítással és hulladékok hasznosításával, amely iránt állandó nemzetközi érdeklődés van.

A neved immáron Európa-, sőt mi több világszerte jól ismert. Hogyan alakult a tudományos karriered?

- 1967-ben, elég fiatalon, lettem akadémikus, amiben némi szerencse is volt, mert a szóbajóhető új akadémikus jelöltek között sok egymással rivalizáló elméleti kémikus volt, technológus viszont alig. Az öregek jól ismertek,

nemzetközi hírem és különböző német és francia kitüntetésem is voltak már. Így nem okozott különösebb problémát a jelölésem és megválasztásom. Később a lengyel, majd a német és finn akadémia tagja. A hetvenes évek elején tiszteletbeli doktorává avatott a Bécsi Műegyetem, ezt követően pedig a Nyugat-Berlini Műegyetemnek lettem tiszteletbeli doktora. Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy ezt a kitüntető címet saját alma materemtől is megkaptam. *(Holló professzor kitüntetéseit mellékletünkben soroljuk fel. Szerk. megj.)*

- *Úgy tűnik, nagyon elszakadtál Berénytől. Milyen szálak kötnek ma a városhoz? Mikor jártál itt utoljára?*

- Nem sokkal azután, hogy feljöttem a sörgyárba, a szőlőt elvették. A házat eladtuk, abból sikerült lakást venni Budapesten. 1967-ben meghívtak a gimnázium jubileumára. Emlékezetem szerint akkor jártam utoljára Berényben. Az ötvenes évek elejétől azonban minden évben küldök egy szerény összeget két arra érdemes diák számára. Ezt a jutalmat Andris öcsém emlékére a huszadik századi magyar irodalomból, Gergely Adolf tanár úr emlékére pedig a fizikából legjobb előmenetelt felmutató tanuló kapja.

A gyerekeim ugratnak, hogy nekem nem ebéd az ebéd leves nélkül, és, igaz, ami igaz, ma is a gyerekkoromban megkedvelt berényi ízelet szeretem és keresem. Ha berényi hírt hallok, arra mindig nagyon figyelek. Mindmáig bennem él a város atmoszférája. A korzó. Nem tudom szoktak-e még esténként a platánok alatt sétálni?

- *Köszönjük az interjút.*

* * *

Holló János megtisztelő címei és kitüntetései:

Sigmond Elek díj - 1959

Francia Kutatási és Találmányi Érdemrend parancsnoki fokozata - 1962

Comission Internationale des Industries Agricoles et Alimentares aranyérme 1963

Francia Akadémia Pálmarend lovagi fokozata - 1968

Török Gábor díj - 1969

Bécsi Műszaki Egyetem tiszteletbeli doktora - 1973

Berlin-Charlottenburgi Műszaki Egyetem tiszteletbeli doktora - 1973

Olasz Interpetrol érem - 1973

Kiváló feltaláló (ezüst fokozat) - 1974

Lengyel Tudományos Akadémia Copernicus érme - 1974

Saare érem - 1974

Kiváló feltaláló (arany fokozat) - 1975

Állami-díj - 1975

Nemzetközi Lutéce Akadémia díja - 1978

MTESZ-díj - 1979

Budapesti Műszaki Egyetem emlékérmé - 1982
Chevreul érem - 1986
Normann érem - 1986
Tang Ferenc díj - 1987
Német Tudományos Akadémia külső tagja - 1984
Finn Műszaki Tudományos Akadémia külső tagja - 1984
Consejo Cultural Mundial diplomája - 1987
Lengyel Tudományos Akadémia külső tagja - 1991
Budapesti Műszaki Egyetem tiszteletbeli doktora - 1991
Kertészeti és Faipari Egyetem tiszteletbeli doktora - 1991
Amerikai Olajkémikusok Társaságának kiváló előadási díja - 1992
New Yorki Akadémia külső tagja - 1995